

▲ Spoluautor výstavy Lavutara Gejza Horváth vystoupil s pásmem vlastních autorských písní za doprovodu skupiny Zdeněk Lázok & VIP Band. Foto MRK – Adam Holubovský

Z muzejních počínů sbírek Vystavování hudby v Muzeu romské kultury

Ohlédnutí za výstavou Lavutara

Matyáš Dlab

Šestidílná řada koncertů Hudební léto v Muzeu romské kultury představila od května do října roku 2019 výrazné osobnosti a skupiny brněnské hudební scény. Byla připravena v souvislosti s výstavou Lavutara – cestami romských muzikantů a jejich písní,¹ která prezentovala hudbu Romů jako živou kulturní praxi z perspektivy jejich aktérů na základě lokálního výzkumu sledujícího několik významných hudebních rodin, ve kterých se předává hudební řemeslo z generace na generaci. Výstavu připravili kurátoři muzea Matyáš Dlab a Anna Babjárová ve spolupráci s romistou a etnomuzikologem Zbyňkem Andršem a spisovatelem a nepřehlédnutelnou brněnskou hudební osobností Gejzou Horváthem. Koncept výstavy, vztaženou zejména k tématu hudební paměti a vzpomínání, a okolnosti její přípravy představil Matyáš Dlab v článku obsaženém v knize *Music – Memory – Minorities: Between Archive and Activism*.²

Událostní charakter doprovodných programů výstav rozvíjí potenciál zájmu ze strany veřejnosti, umožňuje popularizovat prezentovanou oblast prostřednictvím edukačních aktivit a cíleně pracovat s vybranými společenskými skupinami. Hudební léto v Muzeu romské kultury bylo připraveno s motivací zmíněných nástrojů, jakými lze komunikační pole výstavy rozvíjet, ale zároveň se stalo natolik svbětným programem, že bylo možné ve výsledku výstavu Lavutara prohlásit za výstavní

projekt, který se na veřejnost obracel současně prostřednictvím expozice a živého programu. Mezi těmito obsahy vznikla přímá vazba, která překročila standardní doprovodnou povahu, ve které identifikujeme hlavní a doplňující. Koncertní řada nabídla možnost seznámit se v autentické situaci s tím, co samotná výstava reflektuje. Veřejnosti bylo tímto způsobem umožněno opakovaně nahlížet vztah živé kulturní praxe a její výstavní reference. Doprovodný program tak nabyl povahy specifické výstavní strategie, kterou se kurátorský tým pokusil prakticky odpovědět na otázku – jak vystavovat hudbu?

Výstava Lavutara si coby hlavní cíl předsevzala představení hudby Romů jako prostoru autentického setkávání a komunikace živých lidí, obživy, žité reality všedního i svátečního dne a nezastupitelné formy individuálního i kolektivního sebevyjádření. Tento záměr byl vztažen na brněnskou hudební kulturu Romů v časovém ohraničení od poválečných let 20. století do současnosti. Současně s pozorností k tomuto časoprostorovému vymezení, podpořeného výzkumem muzejních kurátorů, bylo do celkové koncepce výstavy zahrnuto i představení hudebních kultur Romů v evropském kontextu. Tento koncepční rozklad došel praktické analogie ve využití prostor muzea disponujícího dvěma výstavními sály. Přehledová část evropského příběhu hudby Romů³ byla instalována do sálu nacházejícího se v přízemí umožňujícího

¹ Výstava byla veřejnosti přístupná od 7. května 2019 do 14. února 2021.

² JURKOVÁ, Zuzana a Veronika SEIDL-LOVÁ. *Music - Memory - Minorities: Between Archive and Activism*. Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4742-5.

³ Struktura první části výstavy sestávala z kapitol Romská hudba nebo hudba Romů?, Hudba Romů v evropském kontextu, Novouherská píseň, Hudba Olašských Romů, Od čardáše k rapu.

⁴ Struktura druhé části výstavy sestávala z dílčích kapitol Brněnské skupiny a osobnosti, Hudební mapa Brna, Hudba v rodině, Hudba jako obživa, Hudebník a nástroj, První umělecká soutěž Romů, První světový romský festival ROMFEST.

⁵ Autory vizuálního pojednání pódia se stali členové realizačního týmu výstavy grafický designér Lukáš Kijonka a architekt Tomáš Džadoň. Realizátorem stavby pódia byl Martin Květkovský, provozovatel kavárny Café in the Ghetto v přímém sousedství muzea.

přímý vstup na muzejní dvůr. Druhé části výstavy věnující se brněnské hudební scéně⁴ byl vyčleněn sál v druhém patře budovy Muzea romské kultury.

Ve snaze zprostředkovat návštěvníkům autentický kontakt s hudební kulturou Romů vyvstala v procesu příprav otázka, jakým konkrétním způsobem by měla muzejní instituce k výstavě přistoupit, pokud by se jejím východiskem měl stát obraz živé kulturní praxe na místo objektivizujícího muzikologického přístupu. K naplnění vytčeného cíle zvolil kurátorský tým dvě ústřední strategie.

Na základě rozvinutých osobních vztahů mezi lokálními hudebníky a Muzeem romské kultury, bylo možné aktéry místní hudební kultury vyzvat k aktivní spolupráci.

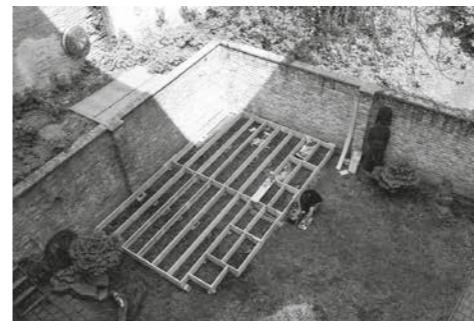
Výstavu proto bylo možné připravit společně s hudebníky, organizátory hudebního života, provozovateli zařízení s hudebním programem a s výrobci, restaurátory a prodejci hudebních nástrojů. Touto cestou bylo následně možné návštěvníkům zprostředkovat perspektivu samotných aktérů hudební kultury jak v podobě obsáhlého souboru zaznamenaných výpovědí, tak možností spoluutvářet výsledný obraz hudební kultury prezentovaný výstavou.

V druhém uplatněném přístupu se stalo klíčovým zhodnocení

přirozené povahy hudební kultury v podobě jejího arteprocesuálního charakteru. Pozornost k této skutečnosti dosáhla praktického řešení v hojném využití médií, která jsou schopná zprostředkovat uplývání času artefaktů hudební kultury. Ve výsledku proto technologické rozhraní výstavy sestávalo z 9 televizí a 6 audiospotů a nabízelo vstup do velkoformátové audiovizuální instalace pro tři projekční plátna a reproboxy. Prostorové limity výstavních sálů Muzea romské kultury byly v tomto ohledu překonány konstrukcí volně řečeno neomezeného virtuálního výstavního sálu, který nabyl povahy specifické hudební knihovny. Tyto výstavní aplikace zprostředkovaly návštěvníkům přímou zkušenost s hudbou Romů prezentací bohatého množství oficiálně vydaných hudebních materiálů, audiovizuálních záznamů hudebních vystoupení, koncertů, zkoušek, spontánního domácího hraní, hraní na svatbách, zába-
vách a při dalších příležitostech.

Zejména rozvíjení těchto zmíněných snah vedlo k organizaci koncertní série Hudební léto v Muzeu romské kultury. Na muzejním dvoře bylo pro koncertní řadu zbudováno dřevěné pódium⁵ vycházející z vizuálního pojetí výstavy, kterému v zadním plánu dominoval černo-oranžový motiv cest a velkoformátový nápis Lavutara. Porozumění tomuto prostoru jako třetímu výstavnímu sálu výstavy bylo veřejnosti manifestováno již situací vernisáže, již byla výstava zahájena přímo z místa venkovního pódia. Pořádání koncertů bylo v tomto kontextu zhodnoceno ne pouze jako doprovodný program výstavy, ale jako specifická výstavní strategie v oblasti hudební kultury.

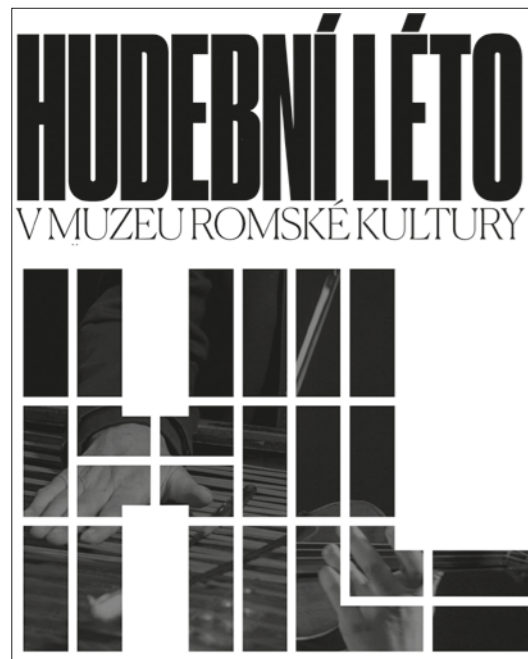
Dramaturgie série byla formulována

◀ Design venkovního pódia připravili Tomáš Džadoň a Lukáš Kijonka. Realizaci stavby provedl Martin Květkovský. Foto MRK – Adam Holubovský

v konzultaci s romskými hudebníky z blízkého okruhu Muzea romské kultury. Na jedné straně představila vynikající produkce respektovaných osobností lokální hudební scény, na straně druhé i interní komunitní souvislosti – v tomto ohledu se pozornost obrátila i na ty osobnosti, které již nejsou hudebně tolik aktivní, či již nepůsobí

v Brně, ale v minulosti byly pro místní scénu klíčové. Paralelním cílem série tedy bylo i budování kulturní návaznosti a podpora určitého pamětnického elementu uvnitř romské komunity. Jeden z koncertů byl programově otevřen pro veřejnost, a v jeho rámci bylo možné přihlásit se se svou skupinou či se sólovým vystoupením.

▲ *Koncert Marka Baloga a hostů z Budapešti otestoval maximální kapacitu diváků na dvoře Muzea romské kultury. Foto MRK – Adam Holubovský*

Program série byl strukturován do šesti večerů v průběhu několika měsíců. První díl sestávající ze dvou koncertů byl připraven v den zahájení výstavy.⁶ Překvapením se zde pro brněnské pamětníky stalo ohlášené hudební vystoupení Bagárovců. Název této legendární brněnské beatové skupiny a následně lidové muziky oživil zástupci mladší generace tohoto významného hudebního rodu. Brněnskému publiku se po delší odmlce představil výrazný zpěvák a hudebník Matuš Bagár. Druhým koncertem večera bylo vystoupení pěveckého sboru Kristovci, vedeného jedním z nejrespektovanějších brněnských hudebníků Pavlem Dirdou, dříve již renomovaným kapelníkem úspěšné skupiny Gulo čar. Druhý díl série proběhl v programovém protnutí s festivalem Meeting Brno.⁷ Představila se v něm proslulá rodinná cimbálová muzika Horváthovců s primášem Milanem Horváthem, synem jednoho z nejvýraznějších česko-slovenských primášů cimbálových muzik

Eugena Horvátha zvaného Janka. Třetí díl rozšířil program festivalu Ghettofest.⁸ Muzejní dvůr tento večer hostil mimořádnou událost, virtuózní koncert primáše Marka Baloga a významných hudebních hostů z Budapešti. Čtvrtý díl série byl otevřen veřejnosti s možností přihlášky svých produkcí.⁹ Účinkovaly zde skupiny Gypsy Soul Gospel a Štěpán Markovič & Gypsy Groove. Třetím koncertem večera se stalo pásmo sólových pěveckých vystoupení doprovázených skupinou Romano Lopez Band. Publikum mělo možnost zhlédnout výkony Milady Bagárové, Anny Bagárové, Veroniky Kačo a po delší odmlce i legendární brněnské zpěvačky Ireny Horváthové, která proslula v cimbálové muzice Eugena Horvátha. Pátý díl byl věnován tradici autorské tvorby, během něho zazněly legendární brněnské romské písně.¹⁰ Na jednom pódiu vystoupila skupina Zdeněk Lázok & VIP Band společně s písničkářem a spoluautorem výstavního projektu Lavutara Gejzou Horváthem. Závěrečným koncertem série se stal speciální hudební recitál houslisty Marka Baloga a mladého nadějného klavíristy Radka Bagára ml. při příležitosti předání Ceny Muzea romské kultury.¹¹

Součástí koncertních událostí se staly pravidelné prohlídky výstavy s kurátory Matyášem Dlabem, Zbyňkem Andršem a Gejzou Horváthem, které předcházely začátkům hudebního programu. Otevírací doba výstavy byla při těchto událostech prodloužena i pro návštěvníky koncertů. Série byla propagována jako ucelený cyklus událostí s vlastní vizuální identitou. Program byl podpořen Magistrátem města Brna dotačním programem v oblasti hudby.

Prostor muzejního dvora je návštěvníkům muzea běžně přístupný. Jeho dlážděná část je využívána jako zahrádka mu-

zejní kavárny BENG!. Při příležitostech koncertních událostí bylo na tuto okolnost jednoduše navázáno jako na již prověřenou sociální paměť oblíbeného místa setkávání lokální romské komunity. Západní část dvora umožňuje přímý vstup do přízemního výstavního sálu, ve kterém byla v době trvání koncertní série nainstalována první část výstavy pojednávající o evropském příběhu hudby Romů. Návštěvníkům se tak přirozeně otevřela možnost promýšlení minulé a současné, a zároveň lokální a zahraniční identity hudební kultury Romů. V návazné části výstavy ve 2. patře muzejní budovy, věnující se brněnské hudební praxi, zůstalo záměrně nezaslepené jedno okno, které umožňovalo výhled na venkovní pódium. K tomuto konkrétnímu místu při okně byla formou audiospotu nainstalována autorská zvuková kompozice, která zpracovala záznamy desítky zvukových zkoušek před koncerty, které pořídili muzejní dokumentátoři. Návštěvníkům se tímto způsobem nabídla možnost nahlédnout autentické koncertní pódium a vyslechnout záznam jeho obvyklé, byť zprostředkované funkce.

Část výstavy věnovaná místní hudební kultuře návštěvníkům umožnila setkat se s jejími aktéry formou početného množství fotografických a audiovizuálních materiálů. Významné osobnosti působící v Brně od poválečných let do současnosti byly v expozici představeny v širším česko-slovenském kontextu. S nemalou částí jejich zástupců byly pro účely výstavy pořízeny hloubkové rozhovory, s jejichž vybranými sekvencemi se návštěvníci mohli seznámit formou audiovizuálních záznamů a textových zápisů. Tito hudebníci tvořili primární okruh účinkujících v programu Hudebního léta, čímž se prohloubila vazba mezi organizo-

vanou koncertní praxí a její výstavní referencí i na osobní úrovni. Vrcholem tohoto koncepčního vztahu mezi expozicí a živým programem se stala parafráze bazaru Radka Bagára, který se osobně zapojil i do formování podoby výstavy a zároveň vystoupil na vernisáži výstavy, a zejména velkoformátová instalace Hudebník a jeho nástroj. Tato mediální situace instalovaná do vybudovaného blackboxu vytvořila pomyslnou koncepční pointu zvolených kurátorských strategií. Skupina deseti hudebníků¹² zde v hodinovém pásmu promlouvala o vlastním porozumění hudbě, jejímu místu v individuálním prožívání životní reality i její pozici na obecnější rovině v životě Romů. Druhou vrstvou audiovizuálního obsahu se stala přímá hra na hudební nástroj a bezprostřední komentář vopovídající o vlastním individuálním vztahu k danému hudebnímu nástroji, o technikách hry, soukromých figurách i o hledání specifík hudební interpretace vlastní Romům. Vytvoření takové situace intimního setkání s hudebníky naplnilo východisko osobní perspektivy klíčovým způsobem a vytvořilo stěžejní ideový pandán výstavní části projektu Lavutara vůči jeho živému programu.

Koncertní série Hudební léto v Muzeu romské kultury vytvořila celou řadu zpětovazebných vztahů vůči výstavní části. Návštěvníci koncertů se spontánně stali návštěvníky výstavy. Návštěvníci výstavy se spontánně stali kustody či průvodci v situacích, kdy pro další přítomné identifikovali osoby na fotografiích či nečekaně doplnili ztracené střípky kolektivního vzpomínání. Koncertní řada umožnila celému výstavnímu projektu o hudební kultuře Romů nejenom referovat a rozšiřovat její sdílenou paměť, ale také přímo iniciovat její současnou praxi.

¹² Marek Balog – housle, Viliam Oračko – viola, Eugen Horváth – kontrabas, Zdeněk Lázok – klávesy, Jozef Krajčovič – klarinet, Miroslav Bagár – kytara, Jozef Bagár – cimbál, Roman Horváth – akordeon, Pavel Dirda – klávesy, Jan Polyak – basketara.

⁶ 7. května 2019, Muzeum romské kultury
⁷ 30. května 2019, Muzeum romské kultury

⁸ 8. června 2019, Muzeum romské kultury
⁹ 27. června 2019, Muzeum romské kultury

¹⁰ 25. července 2019, Muzeum romské kultury

¹¹ 24. října 2019, Cabaret des Péchés - Pasáž Jalta